

Asia: VN/24194/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (väkivaltakuvauksen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat kriminalisoinnit)

Lausunnonantajan lausunto

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) lausunto

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) kannatta väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisointia (asiaa ja sen merkitystä on kuvattu lapsen oikeuksien kannalta lapsiasiavaltuutetun aloitteessa oikeusministeriölle lainvalmistelutoimiin ryhtymisestä lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisoimiseksi (viite: LAPS/81/2022, 3.11.2022)).

MLL kiinnittää huomiota ehdotetun väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistusasteikkoon. Useissa asiaan annetuissa lausunnoissa (mm. valtakunnansyyttäjän toimisto ja Rovaniemen hovioikeus) oli nostettu esille, että väkivaltakuvauksen hallussapidon ehdotettu rangaistusasteikko on selvästi lievempi kuin lapseen kohdistuvan seksuaalisen materiaalin hallussapidon rangaistusasteikko. Valtakunnansyyttäjän toimiston mukaan ”ehdotettu linjaus johtaisi siihen, että erityisen raakaa, lapseen kohdistunutta väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapitoa pidetään vähemmän vakavana kuin lapseen kohdistuvan seksuaalisen materiaalin hallussapitoa”. MLL esittää asian uudelleen arvioimista ja tarkentamista rangaistusasteikon osalta niin, että erityisen raakaa, lapseen kohdistunutta väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidosta rangaistaisiin vastaavalta tavalla kuin lapseen kohdistuvan seksuaalisen materiaalin hallussapidosta.

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

MLL kannattaa törkeän tekemuodon lisäämistä rikoslakiin.

Muut huomiot

MLL esittää muutamia huomioita liittyen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin ja lapsivaikutusten arviointiin.

Lasten oikeudet ihmisarvonsa ja ruumiillisen ja henkisen koskemattomuutensa kunnioittamiseen sekä yhtäläiseen lainsuojaan on tunnustettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi useissa muissa kansainvälisissä ja alueellisissa ihmisoikeussopimuksissa. Ks. esim. Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>. (Muun muassa 1) Oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta ja huonolta kohtelulta: LOS 19 art. (lapsen oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta ja huonolta kohtelulta), CRC-OP-SC (valinnainen pöytäkirja kokonaisuudessaan ml. rikoksiin kannustavan aineiston tuottamisen ja levittämisen kieltäminen 9.5 art.), CRC-OP-AC, KP-sopimus 9.1 art. (oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen), CRPD 14.1 art. a-kohta (oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen), 16 art. (vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä), 17 art. (henkilön koskemattomuuden suoja), ESP 17.1 b-kohta (lasten suojelu laiminlyönneiltä, väkivallalta tai hyväksikäytöltä) EIS 5 art. (oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen), Lanzaroten sopimus, Istanbulin sopimus, vähemmistöpuiteyleissopimus 6.2 art. (toimet henkilöiden suojelemiseksi syrjinnältä, vihamielisyydeltä, väkivallalta tai niiden uhalta), EU-perusoikeuskirja 3.1 art. (oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen) ja 6 art. (oikeus vapauteen ja turvallisuuteen) sekä 2) Oikeus suojeluun kidutukselta sekä julmalta, epäinhimilliseltä tai halventavalta kohtelulta tai rangaistukselta: LOS 37 art. a-kohta (oikeus suojeluun kidutukselta sekä julmalta, epäinhimilliseltä tai halventavalta kohtelulta tai rangaistukselta), KP-sopimus 7 art. (ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla sekä kielto alistaa ilman vapaata suostumusta lääketieteelliseen tai tieteelliseen kokeiluun), CRPD 15 art. (vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta), CAT ja sen valinnainen pöytäkirja kokonaisuudessaan, EIS 3 art. (ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla), Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi, Biolääketiedesopimus 6 art., 17 art., 20 art. erityisesti (sellaisten henkilöiden suojelu, jotka eivät voi antaa suostumustaan hoitotoimenpiteeseen, tutkimukseen osallistumiseen tai elimen irrottamiseen), EU-perusoikeuskirja 4 art. (kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen tai kohtelun kielto)).

Lisäksi useat ihmisoikeussopimukset suojaavat lapsia kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta (LOS 19 art. (lapsen oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta) ja 34 art. (lapsen suojeleminen kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta), CRC-OP-SC, CRPD 16 art. (vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä), Lanzaroten sopimus, Istanbulin sopimus, ihmiskauppasopimus).

YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lasten oikeutta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon kaikissa heitä koskevissa tai heihin vaikuttavissa asioissa on kunnioitettava etenkin silloin, kun lapset ovat väkivallan uhreja, ja tämä oikeus on otettava huomioon kaikissa väkivallan ehkäisytoimissa (lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi, kohta 3 f)). Lapsen oikeuksien sopimuksen 3.2 artiklan mukaan lapsella on oikeus saada osakseen hänen hyvinvoinnilleen välttämätöntä suojelua ja huolenpitoa. Näin pyritään turvaamaan lapsen kehitys (LOS 6 art.), joka kuuluu osana suojeluperiaatteeseen. Suojeluperiaate saa tukea myös perustuslain tasolta. PL 7.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. PL 7.2 §:ssä säädetään, että ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Luonnoksessa pohditaan sananvapauden suhdetta lapsen oikeuteen tulla suojelluksi kaikenlaiselta väkivallalta. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen edun mukaista ratkaisua tehtäessä lapsen etua saatetaan joutua punnitsemaan suhteessa muiden asiassa merkityksellisten tahojen intresseihin (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta). Eri tekijöitä punnittaessa on muistettava, että lapsen edun arvioinnin ja määrittämisen tarkoituksena on taata sekä kaikkien yleissopimuksessa ja sen valinnaisissa pöytäkirjoissa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nautinta että lapsen kokonaisvaltainen kehitys. Olennaista on ottaa lapsen intressit keskeiseksi lopputulosta määrääväksi tekijäksi.

Kuten HE-luonnoksessa todetaan, perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut, että esimerkiksi väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rangaistussäännöksen taustalla oleva lasten suojeleminen on perustuslain 12.1 §:n nojalla hyväksyttävä peruste sananvapauden rajoittamiselle. Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon taustalla oleva suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä, on niin painava, että se riittää perusteeksi sananvapauden rajoittamiselle (PeVL 23/1997 vp). Myös YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan on varmistettava, että asiaankuuluva lainsäädäntö suojelee lapsia riittävästi tiedotusvälineiden ja tieto- ja viestintätekniikan suhteen (lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi, kohta 41 g)).

Lasta esittävät väkivaltaiset kuvat ja sisällöt ovat lapsen oikeuksien vakava loukkaus, ja YK:n lapsen oikeuksien komitea on vaatinut valtioilta tehokkaita toimia niiden torjumiseksi. Tämä koskee sekä rikollista hyväksikäyttömateriaalia että väkivallan esittämistä mediassa yleisemmin. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 25 (2021) lapsen oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä korostaa, että lapsia on suojeltava kaikelta väkivaltalta ja hyväksikäyttöä sisältävältä digitaaliselta materiaaalilta, internetalustojen ja teknologiafirmojen on vastuullisesti valvottava ja poistettava haitallista sisältöä ja valtioiden on säädettävä lakeja ja mekanismeja, jotka estävät lasta esittävien väkivaltaisten tai hyväksikäyttöön liittyvien kuvien leviämisen.

HE-luonnoksessa tuodaan esille, että Suomea sitovat EU-oikeudelliset ja kansainväliset velvoitteet eivät nimenomaisesti edellytä säätämään lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapidolle törkeää tekemuotoa, korottamaan rangaistuksia tai säätämään väkivaltakuvauksen hallussapitoa rangaistavaksi (s. 9). Lanzaroten sopimuksen 27.1 artiklassa veloitetaan kunkin sopijapuolen ryhtymään tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Lanzaroten sopimuksen perusteella kriminalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Vakavammista teoista tulee siis rangaista ankarammin rangaistuksin, mikä puoltaa törkeän tekemuodon säätämistä.

Luonnoksessa nostetaan myös esiin Lanzaroten sopimuksen 28 artiklan mukainen velvoite ottaa huomioon tietyt seikat raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitean viimeisimmissä lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan liittyvissä päätelmissä Suomelle (Loppupäätelmät Suomen raportista, joka annettiin lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 12 artiklan 1 kappaleen mukaisesti (2023)) todetaan, että komitea on huolestunut siitä, ettei kaikkia valinnaisessa pöytäkirjassa tarkoitettuja rikoksia ole kriminalisoitu sopimusvaltion lainsäädännössä törkeinä rikoksina, eikä mm. lapseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa esittävää kuva- tai

videoaineistoa katsota vakavaksi lapseen kohdistuvaksi rikokseksi (CRC/C/OPSC/FIN/CO/1, kohta 25 b)).

Luonnoksessa pohditaan myös uuden rangaistussäännöksen kielteisiä vaikutuksia lasten oikeuksiin esimerkiksi siten, että myös lapset voivat joutua epäilyksi väkivaltakuvauksen hallussapidosta. Luonnoksessa todetaan, että sekä rikosvastuukärajan saavuttaneisiin että sitä nuorempiin lapsiin kohdistuvat rikosepäilyt ja mahdolliset rikosprosessit kuormittavat ennen kaikkea lasta itseään, mutta myös viranomaisia ja muuta yhteiskuntaa (s. 17). Mahdollisia asiaan liittyviä jatkopohdintoja ajatellen MLL muistuttaa tässä yhteydessä lapsen oikeuksien komitean yleiskommentista nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä.

Helsingissä 1.4.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Pollari Kirsi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry